

KS. JAROSŁAW R. MARCZEWSKI

IN DIE TRIBULATIONIS.
ŚWIĘCENIA KAPŁANÓW DLA DIECEZJI LUBELSKIEJ
W OKRESIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

IN DIE TRIBULATIONIS:
THE ORDAINING OF PRIESTS FOR THE DIOCESE OF LUBLIN
DURING THE SECOND WORLD WAR

A b s t r a c t. A major problem of the diocese of Lublin during the Second World War was the replenishment of its clergy. In the initial period of the war, Lublin Seminary remained closed. Its bishops were arrested and deported from Lublin. In these circumstances, it was necessary to use some extraordinary efforts to continue the formation of seminarians and lead them to ordination. Right after the Germans entered Lublin in September 1939, the Lublin Auxiliary Bishop, Władysław Goral, still succeeded in ordaining a few seminarians in the seminary church. Then, in 1940, the auxiliary bishop of the Diocese of Pinsk, Karol Niemira, arrived in Lublin and ordained a large group of seminarians. In 1941, one seminarian was ordained in Vilnius. Some regularity in ordination returned in the years 1941-1944, when the Germans allowed the Lublin Seminary to reopen. The seminarians had to travel in small groups to Nowy Sącz, though, where the bishop of the diocese of Lublin, Marian Leon Fulman, was interned. They were secretly ordained by him in the private chapel of the rectory. Shortly after he returned to Lublin, but before the war was ended in 1945, Bishop Fulman ordained another seminarian in his bishop's chapel. In total, during the Second World War, fifty-eight new priests were ordained for the diocese of Lublin.

Key words: the Second World War; the Diocese of Lublin; clergy; ordination.

Ks. dr hab. JAROSŁAW R. MARCZEWSKI – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Historii Kościoła i Patrologii, Katedra Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych i Dziejów Teologii, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, adres do korespondencji: ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 6, 20-105 Lublin, e-mail: j.marczewski@diecezja.lublin.pl

W pierwszym pełnym informatorze diecezji lubelskiej, który wyszedł spod ręki ks. Marka Tomasza Zahajkiewicza i ukazał się w 1985 r., wymieniona została liczna grupa żyjących księży, wyświęconych na kapłanów w czasie II wojny światowej. Było ich trzydziestu siedmiu¹. W większości pełnili jeszcze czynną posługę w diecezji. Niestety, w kolejnych dekadach nie zadbano w sposób kompleksowy o to, aby udokumentować za pomocą wywiadów i naukowo opracować okoliczności towarzyszące święceniom wspomnianych duchownych. Dziś pozostaje już tylko stwierdzić, że jest po prostu za późno. Wszyscy księża ze wspomnianego grona już nie żyją².

Niniejszy artykuł stawia sobie za cel całościowe opracowanie zagadnienia wyświęcania nowych kapłanów dla diecezji lubelskiej w czasie II wojny światowej. Chodzi zatem o okoliczności święceń – niższych i wyższych – o sporządzenie pełnej listy wyświęconych, o szafarzy święceń, o czas i miejsce ich udzielania oraz o wskazanie okupacyjnej specyfiki tych działań. W zamyśle artykuł ma mieć charakter informatywny. Stanowi on zarazem pierwszą próbę integralnego potraktowania wskazanego zjawiska. Sporządzane dotąd pojedyncze biogramy pośmiertne kapłanów nie rozwijały niemal zupełnie wątku okoliczności święceń. Podawały przy tym zwykle tylko datę prezbiteratu, pomijając – by tak rzec – proces wyświęcania. Tak więc wiadomości o święceniach lubelskich księży w czasie wojny są jak dotąd rozproszone, nader skromne, a niekiedy mylne.

Podstawą źródłową dla niniejszego artykułu stały się przede wszystkim akta personalne wyświęconych w czasie wojny księży. W wielu wypadkach są one niepełne. Mankamentem pozostaje – wynikający z okoliczności wojennych – brak ksiąg osób święconych i brak ksiąg czynności biskupich. Ważne informacje można natomiast zaczerpnąć z kroniki seminaryjnej, prowadzonej przez alumnów od 1942 r., oraz szczerkowo zachowanej korespondencji władz seminaryjnych z biskupem. Bezcenne skądinąd teksty wspomnień trzech wyświęconych w czasie wojny kapłanów, wydane drukiem w postaci niewielkich artykułików, uzupełniają materiał źródłowy.

W przedstawianiu omawianego zagadnienia przyjęty został porządek chronologiczny. Wydaje się, że odpowiada on najlepiej dynamice prezentowanego zjawiska. Pozwala bowiem na uwypuklenie zmieniających się wraz z upły-

¹ *Diecezja lubelska. Informator historyczny i administracyjny*, oprac. M.T. Zahajkiewicz, Lublin: Wydawnictwo Kurii Biskupiej w Lublinie 1985, s. 428.

² Jako ostatni zmarł wyświęcony w 1944 r. ks. Józef Bieńkowski. Data jego śmierci to 18 IX 2010 r.; *Kalendarz liturgiczny i skrócony informator Archidiecezji Lubelskiej na rok 2011*, oprac. Cz. Krakowiak, H. Czarnecki, Lublin: Kuria Metropolitalna w Lublinie 2010, s. 197.

wem kolejnych lat okupacji okoliczności święceń. Kluczem dla wyróżnienia poszczególnych części artykułu stały się zatem lata i miejsca święceń.

1. LUBLIN 1939

Wkroczenie Niemców do Lublina 17 IX 1939 r. zapowiadało wielkie trudności w prowadzeniu normalnego życia religijnego w dotychczasowej formie. Pod znakiem zapytania stała kwestia rozpoczęcia nowego roku formacyjnego w seminarium duchownym. W konsekwencji nie było wiadomo, jak miałyby wyglądać najbliższe i następne promocje do święceń kapłańskich. Być może zresztą jeszcze nikt wówczas nie stawiał sobie takiego pytania, które zbytnio – jak się mogło wydawać – wybiegało w przyszłość.

W roku akademickim 1938/1939 w seminarium lubelskim kształciło się 78 alumnów. Schematyzm diecezjalny na roku 1939 wymieniał na I roku 18 kleryków, na II roku – 14, na III roku – 11, na IV roku – 15 i na V roku 20. Wszyscy alumni III roku otrzymali już święcenia niższe: ostiariat, lektorat, egzorcystat i akolitat. Podobnie było też na roku IV, na którym tylko jeden alumn nie miał święceń niższych, choć otrzymał tonsurę. Na V roku sytuacja była bardziej skomplikowana, bo czterech alumnów było już diakonami, zaś pozostali mieli święcenia niższe³.

Niemcy pojawili się w seminarium bezpośrednio po wejściu do Lublina. Towarzyszył im plan – którego ostatecznie poniechali – wzięcia zakładników spośród profesorów i alumnów. Na placu przed kościołem seminaryjnym stanęły na odpoczynek załogi niemieckich pojazdów. Wizyty te miały jednak charakter przejściowy, ale zapowiadały na przyszłość, że obszerne, położone w centrum miasta gmachy zostaną przez okupantów zagospodarowane dla własnych potrzeb. Tak też się stało. Budynki seminaryjne zajęły 24 września niemieckie wojska liniowe – z czasem zorganizowano tam szpital polowy – choć niektórzy wychowawcy i profesorowie seminarium mieszkali tam jeszcze przez kilka tygodni⁴.

Gdy ostatecznie stało się jasne, że seminarium nie miało najmniejszych szans na wznowienie swojej działalności, korzystając ze względnej swobody osobistej, biskupi lubelscy postanowili wyświęcić niektórych alumnów, absol-

³ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1939*, Lublin: Kuria Biskupia w Lublinie 1939, s. 25-27.

⁴ Z. GOLIŃSKI, *Wojenne losy naszych gmachów kościelnych*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” (dalej: WDL) 1946, nr 5, s. 186-187; TENŻE, *Diecezja w latach 1939-1945. Prześladowania niemieckie duchowieństwa w diecezji lubelskiej*, WDL 1946, nr 9, s. 328; S. MŁYNAR-CZYK, *Seminarium Diecezjalne Lubelskie*, WDL 1964, nr 8-12, s. 132-133.

wentów V roku studiów. Należy pamiętać, że klerycy *in gremio* nie wrócili z wakacji do Lublina, trudno było też ich kategorycznie wzywać, zważywszy na niepewny czas wojny. Chodziło zatem o niewielką grupkę, na miarę skromnych możliwości działania.

W pierwszym powojennym schematyzmie diecezji lubelskiej można odnaleźć wykaz kapłanów wyświęconych w 1939 r. Było ich pięciu: Józef Frankowski, Feliks Gąska, Stefan Młynarczyk, Roman Puzynowski i Stanisław Rysz⁵. Wątpliwość wzbudzają dwaj ostatni, jako że nie figurowali oni na przedwojennej liście alumnów⁶. Istotnie, ks. Rysz pojawił się na Lubelszczyźnie dopiero jesienią 1945 r., opuścił zakon kapucynów i został inkardynowany do diecezji lubelskiej⁷. W zbliżonym czasie w diecezji zaczął posługiwać także ks. Puzynowski. Jego sytuacja była o tyle odmienna, że był on repatriantem, kapłanem należącym do diecezji łuckiej⁸. Pozostała trójka została natomiast wyświęcona w Lublinie, o czym przekonują szczątkowe materiały archiwalne, zachowane w ich aktach personalnych.

Najważniejszy z dokumentów, poświadczający inicjatywę lubelskich biskupów w zakresie święceń, dotyczył osoby diakona Stefana Młynarczyka. Dnia 23 IX 1939 r. bp Marian Leon Fulman powierzył pisemnie biskupowi sufraganowi Władysławowi Goralowi udzielenie święceń kapłańskich diakonowi Młynarczykowi. Biskup Goral ze swojej strony informował, że święcenia odbyły się nazajutrz, tj. 24 września w kościele seminaryjnym pw. Przemienienia Pańskiego w Lublinie⁹.

W przypadku pozostałych dwóch duchownych sytuacja była nieco bardziej skomplikowana. Dowody poświadczające ich promocję kapłańską w konkretnym miejscu i terminie w 1939 r. mają charakter mniej oczywisty. Niewątpliwie 18 VI 1939 r. przyjęli oni pierwsze święcenia wyższe tzn. subdiakonatu¹⁰. W odróżnieniu od Stefana Młynarczyka nie byli więc w dniu wybu-

⁵ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1948*, Lublin: Kuria Biskupia w Lublinie 1948, s. 226.

⁶ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1939*, s. 25.

⁷ Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie (dalej: AAL), Rep 60 IIb R31, Akta osobowe ks. Stanisława Rysza, bez paginacji, Karta informacyjna.

⁸ AAL, Rep 60 IIb P72, Akta osobowe ks. Romana Puzynowskiego, bez paginacji, List prymasa S. Wyszyńskiego do bpa P. Kałwy z 20 IX 1952 r.

⁹ AAL, Rep 60 IIb M87, Akta osobowe ks. Stefana Młynarczyka, bez paginacji, Kopia pisma bpa M.L. Fulmana z 23 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goralą z 24 IX 1939 r.

¹⁰ AAL, Rep 60 IIb F27, Akta osobowe ks. Józefa Frankowskiego, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 IIb G73, Akta osobowe ks. Feliksa Gąski, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.

chu wojny diakonami. Warto zwrócić uwagę, że wspomniany ks. Młynarczyk 23 IX 1939 r. złożył ustne i pisemne oświadczenie przed przyjęciem święceń prezbiteratu, którego wymagało prawo kanoniczne. Na piśmie tym bp Goral dopisał pod datą 25 września uwagę o wysłuchaniu i przyjęciu tegoż oświadczenia¹¹. Otóż zarówno Józef Frankowski, jak i Feliks Gaska w tym samym terminie co Stefan Młynarczyk, tzn. 23 IX 1939 r., składali oświadczenia przed przyjęciem święceń diakonatu, a następnie 24 IX 1939 r. przed przyjęciem święceń prezbiteratu. Na wszystkich pismach bp Goral podpisał się 25 września¹². Nasuwa się zatem wniosek, że albo przyjęli diakonat już 23 września, a święcenia prezbiteratu 24 września wraz ze Stefanem Młynarczykiem, albo też diakonat przyjęli 24 września, gdy Młynarczyk przyjmował święcenia kapłańskie, a prezbiterat w następnym terminie. Jasność w tej materii daje dokument wystawiony przez bpa Fulmana, analogiczny do zezwolenia odnoszącego się do święceń ks. Młynarczyka. Mianowicie ordynariusz 23 IX 1939 r. powierzył bpowi Goralowi udzielenie nazajutrz święceń diakonatu Frankowskiemu i Gąsce. O spełnieniu tego polecenia w kościele seminaryjnym sufragan zaświadczył własnym podpisem¹³.

Cennym źródłem potwierdzającym powyższe konstatacje oparte na analizie materiałów zawartych w aktach personalnych są wspomnienia ks. Młynarczyka, opublikowane nieco ponad dwie dekady później. Pisał w nich także o bezpośrednich przygotowaniach do święceń w seminarium: „Alumni rozpoczęli rekolekcje odprawiane w zacisznym pokoju infirmerii na starym gmachu, z podręczników, na własną rękę. Lecz w międzyczasie trzeba było wśród gruzów zakrystii katedralnej odszukać pontyfikał, szaty biskupie najmniej poszarpane przez szrapnele, dalmatyki i ornaty. Dziwne to były rekolekcje, bo też dziwny był czas pierwszego miesiąca wojny. [...] W takich okolicznościach udzielił ks. bp Władysław Goral w kościele seminaryjskim, w niedzielę 24 IX 1939 r. święceń kapłańskich diakonowi St[efanowi] Młynarczykowi, a święceń diakonatu subdiakonowi J[ózefowi] Frankowskiemu i F[eliks-

¹¹ AAL, Rep 60 I Ib M87, Declaratio z 23 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goral z 25 września 1939 r.

¹² AAL, Rep 60 I Ib F27, Declaratio z 23 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goral z 25 IX 1939 r.; Declaratio z 24 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goral z 25 IX 1939 r.; Rep 60 I Ib G73, Declaratio z 23 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goral z 25 IX 1939 r.; Declaratio z 24 IX 1939 r. z dopiskiem bpa W. Goral z 25 IX 1939 r.

¹³ AAL, Dz IV 3771, Święcenia kapłańskie alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, k. 1r.

sowi] Gąsce. Do asysty posługiwali: ks. Jan Poddębniak, prokurator seminarium, ks. J[an] Lenart, profesor i ks. Piotr Stopniak, rektor seminarium”¹⁴.

Trzeba jeszcze zaznaczyć, że święcenia diakonatu udzielone przez bpa Goralą dotyczyły jeszcze jednego alumna. Był nim subdiakon Bolesław Świś¹⁵. Ksiądz Młynarczyk wspominał: „Po południu zjawił się w seminarium subdiakon Bolesław Świś. Następnego dnia w poniedziałek 25 września również w kościele seminaryjskim udzielił ks. bp Władysław] Goral święceń kapłańskich diakonom: Józefowi Frankowskiemu i Feliksowi Gąsce, i święceń diakonatu subdiakonowi Bolesławowi Świsiovi”¹⁶. Z nieznanymi przyczyn nowo wyświęcony diakon Świś nie otrzymał jednak w 1939 r. święceń kapłańskich, odbyły się one dopiero na wiosnę roku następnego.

Reasumując, w 1939 r. w Lublinie, w kilka dni po wkroczeniu Niemców do miasta, odbyły się w kościele seminaryjnym pw. Przemienienia Pańskiego święcenia diakonatu i prezbiteratu. Jest rzeczą pewną, że 24 września z rąk bpa Władysława Goralą jeden alumn otrzymał prezbiterat, a dwaj inni diakonat. Nazajutrz, 25 września, dwaj nowo wyświęceni diakoni przyjęli święcenia prezbiteratu, a kolejny alumn otrzymał diakonat.

2. LUBLIN 1940

Dnia 17 XI 1939 r. obaj biskupi lubelscy wraz z grupą księży z kurii i seminarium zostali aresztowani przez Niemców i osadzeni na Zamku Lubelskim. Wkrótce odbył się ich proces przed policyjnym sądem doraźnym. Wyroki, jakie zapadły, przewidywały dla wszystkich najwyższy wymiar kary. Ostatecznie jednak na skutek zastosowania prawa łaski przez generalnego gubernatora Hansa Franka zostały zamienione na karę dożywotniego ciężkiego więzienia. W konsekwencji skazanych przewieziono do obozu Sachsenhausen w Oranienburgu. Biskup Goral pozostał tam w całkowitym odosobnieniu aż do śmierci, która nastąpiła na wiosnę 1945 r. Tymczasem bp Fulman został 9 II 1940 r. wypuszczony z Sachsenhausen i skierowany do Nowego Sącza, gdzie miał pozostawać w internowaniu. Prawdopodobnie 25 II udało mu się uzyskać zgodę na zamieszkanie na plebanii kościoła kolegiackiego pw. św.

¹⁴ S. MŁYNARCZYK, *Jubileusz 25-lecia święceń kapłańskich (1940-1965)*, WDL 1965, nr 1-7, s. 163.

¹⁵ AAL, Rep 60 IIB S184, Akta osobowe ks. Bolesława Świsia, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 czerwca 1939 r.

¹⁶ S. MŁYNARCZYK, *Jubileusz 25-lecia*, s. 163.

Małgorzaty w Nowym Sączu. Początkowo miał meldować się co tydzień na policji, ale po trzech miesiącach, zapewne w związku z podeszłym wiekiem i stanem zdrowia, który nie rodził obaw o ucieczkę, zaniechano egzekwowania tego obowiązku¹⁷. W każdym razie, poczynając od połowy listopada 1939 r. nie było w Lublinie biskupa, który mógłby, nawet w sposób sekretny, udzielić święceń kapłańskich.

Na wiosnę 1940 r. Niemcy podjęli próbę uporządkowania relacji z Kościołem w Generalnym Gubernatorstwie. Było to związane z wizytą ministra Joachima von Ribbentropa w Watykanie. W konsekwencji przekazali oni duchowieństwu lubelskiemu dyrektywę nakazującą ujawnienie się wikariusza generalnego diecezji lubelskiej, który dotąd działał w ukryciu. Był nim ks. Zygmunt Surdacki, mianowany na ten urząd przez bpa Fulmana już w warunkach okupacyjnych, jesienią 1939 r. Doszło także do zorganizowania kurii przy kościele rektoralnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny Zwycięskiej w Lublinie. Osłabiona aresztowaniami, zesłaniami do obozu oraz egzekucjami duchowieństwa diecezja lubelska odczuwała potrzebę uzupełnienia kadr. Korzystając ze sprzyjającego klimatu, ks. Surdacki postanowił doprowadzić do święceń tych alumnów, którzy w okresie przedwojennym uzyskali znaczący stopień formacji, dający gwarancję niezbędnego przygotowania do podjęcia zadań w nadzwyczajnych okolicznościach życia kościelnego. Chodziło zatem o resztę kleryków, którzy ukończyli przed wojną V rok studiów. Zapewne nie bez porozumienia z bpem Fulmanem, przebywającym już od kilku tygodni w Nowym Sączu, ks. Surdacki sprowadził do Lublina bpa Karola Niemirę, sufragana pińskiego, zamieszkującego w tamtym czasie w Warszawie. Niejasne jest, czy było to działanie, o którym wiedziały władze okupacyjne. Ksiądz Piotr Stopniak, rektor seminarium w latach 1932-1946, twierdził, że ks. Surdacki uzyskał stosowne pozwolenie Gestapo i przywiózł do Lublina bpa Niemirę – co prawda ubranego po cywilnemu – samochodem Polskiego Czerwonego Krzyża, a więc w sposób oficjalny. Mylił się wszakże ks. Stopniak – co każe ostrożniej podchodzić do jego świadectwa jako takiego – gdy twierdził, że bp Niemira udzielał święceń w Lublinie jednokrotnie, wyłącznie w marcu¹⁸. Poszerzoną i bez wątpienia prawdziwą informację podał natomiast w swej pracy o wojennych, męczeńskich losach lubelskich kapłanów ks. Zbigniew Starnawski. Zauważył on, że bp Niemira był w Lublinie dwukrot-

¹⁷ J.R. MARCZEWSKI, *Powojenne losy biskupa Mariana Leona Fulmana*, w: *Pater Ecclesiae Lublinensis. Studia – w 65. rocznicę śmierci biskupa Mariana Leona Fulmana (1866-1945)*, red. J.R. Marczewski, Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium 2010, s. 293-295.

¹⁸ P. STOPNIAK, *Diecezja w latach 1939-1945. Sprawozdanie z losów i prac seminarium duchownego za lata 1939-1945*, WDL 1946, nr 7, s. 260.

nie – w marcu i w kwietniu. Podtrzymał jednak zdanie ks. Stopniaka odnośnie do zezwolenia władz okupacyjnych na święcenia¹⁹. Wątpliwość co do tego budzi wszakże sam przebieg zdarzeń, o czym relację zdawał jeden z wówczas wyświęconych, ks. Piotr Gąder: „Święcenia kapłańskie otrzymałem po kryjomu z rąk ks. bpa Karola Niemiry. Święceń udzielił dlatego ks. bp Niemira, ponieważ biskupi lubelscy zostali aresztowani przez Niemców. Pamiętam dobrze tę chwilę. Było nas diakonów dwudziestu. Zostaliśmy dyskretnie wezwani listownie na ustalony termin do kaplicy przy ul. Zielonej w Lublinie. Wszyscy byliśmy ubrani po cywilnemu. Każdy wchodził oddzielnie, by nie wzbudzić podejrzenia Niemców. Kiedy już zebraliśmy się w kaplicy, zajęła przed nią ciężarówka, z której wysiadł jakiś starszy wysoki mężczyzna, również ubrany po cywilnemu. Pamiętam jak bardzo byliśmy wzruszeni, gdy okazało się, że jest to ks. bp Karol Niemira, który przyjechał po to, aby nam udzielić święceń kapłańskich. Wcześniej mieliśmy specjalne konferencje przygotowawcze w różnych zakonspirowanych punktach w Lublinie, ale z listów wzywających nas do kaplicy na ul. Zieloną wcale nie mogliśmy wywnioskować po co jedziemy do Lublina. Tym głębsze było nasze przeżycie, gdy ubrani w przeróżne stroje cywilne stanęliśmy przed biskupem”²⁰.

W każdym razie, niezależnie od kwestii niemieckiego *placet*, święcenia w Lublinie w 1940 r. odbyły się w dwóch terminach. Schematyzm diecezjalny z roku 1948 wymieniał siedemnastu kapłanów z tego rocznika święceń. Byli to: Michał Dudkowski, Czesław Furtak, Piotr Gąder, Władysław Kłos, Wacław Kosmała, Józef Kuniec, Jan Lewczyński, Bolesław Mazurek, Piotr Mazurek, Marian Mroczek, Jan Rolla, Stefan Roszkowski, Tomasz Rusek, Wojciech Sikora, Bolesław Świś, Czesław Wiśliński i Longin Ziarek²¹. Należy wszakże pamiętać, że spośród nich jeszcze przed wojną tylko trzech – Kłos, Kuniec i Bolesław Mazurek zostało diakonami, diakonem był też od września 1939 r. alumn Świś, zaś reszta miała święcenia subdiakonu²².

¹⁹ Z. STARNAWSKI, *Martyrologium duchowieństwa diecezji lubelskiej w latach 1939-1945. Słownik biograficzny*, s. 20 [mps w AAL].

²⁰ P. TARNOWSKI, *Śp. Ks. Piotr Gąder (1914-1993)*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 1994, nr 3-4, s. 190.

²¹ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1948*, s. 227.

²² *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1939*, s. 25; AAL, Rep 60 IIb D60, Akta osobowe ks. Michała Dudkowskiego, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 IIb F24, Akta osobowe ks. Czesława Furtaka, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 IIb L28, Akta osobowe ks. Jana Lewczyńskiego, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 IIb M106, Akta osobowe ks. Piotra Mazurka, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonu z 18 VI 1939 r.;

Wymieniona czwórka diakonów 19 III 1940 r. zwróciła się z pisemną prośbą o udzielenie im święceń kapłańskich i złożyła stosowne oświadczenie przed przyjęciem tychże święceń²³. Diakoni ci otrzymali prezbiterat z rąk bpa Niemiry w kościele pw. św. Jozafata przy ul. Zielonej w Lublinie w dniu następnym, tj. w Wielką Środę 20 marca²⁴.

Nieco inaczej wyglądała sytuacja alumnów będących wówczas subdiakonami. Dnia 19 III 1940 r. złożyli oni – za wyjątkiem święconego w późniejszym terminie Stefana Roszkowskiego – oświadczenia przed przyjęciem diakonatu²⁵. Następnego dnia otrzymali święcenia diakonatu z rąk bpa Niemiry w tym samym kościele²⁶. Na święcenia kapłańskie musieli jednak zaczekać.

Rep 60 I Ib M114, Akta osobowe ks. Mariana Mrocza, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 I Ib R30, Akta osobowe ks. Jana Rolli, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 I Ib R36, Akta osobowe ks. Stefana Roszkowskiego, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 I Ib S153, Akta osobowe ks. Wojciecha Sikory, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 I Ib W78, Akta osobowe ks. Czesława Wiślińskiego, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 I Ib Z66, Akta osobowe ks. Longina Ziarka, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.

²³ AAL, Rep 60 I Ib K138, Akta osobowe ks. Władysława Kłosa, bez paginacji, Declaratio z 19 III 1940 r.; Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 19 III 1940 r.; Rep 60 I Ib K159, Akta osobowe ks. Józefa Kuńca, bez paginacji, Declaratio z 19 III 1940 r.; Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 19 III 1940 r.; Rep 60 I Ib M98, Akta osobowe ks. Bolesława Mazurka, bez paginacji, Declaratio z 19 III 1940 r.; Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 19 III 1940 r.; Rep 60 I Ib S184, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 19 III 1940 r.

²⁴ AAL, Rep 60 I Ib K138, Dokument święceń prezbiteratu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib K159, Dokument święceń prezbiteratu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib M98, Dokument święceń prezbiteratu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib S184, Dokument święceń prezbiteratu z 20 III 1940 r.

²⁵ Rep 60 I Ib D60, Prośba o udzielenie święceń diakonatu z 19 III 1940 r.; Rep 60 I Ib F24, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib K135, Akta osobowe ks. Waclawa Kosmali, bez paginacji, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib L28, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib M106, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib M114, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib R30, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib R33, Akta osobowe ks. Tomasza Ruska, bez paginacji, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib S153, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib W78, Declaratio z 19 III 1939 r.; Rep 60 I Ib Z66, Declaratio z 19 III 1939 r.

²⁶ AAL, Rep 60 I Ib D60, Prośba o udzielenie święceń diakonatu z 19 III 1940 r.; Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib F24, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib K135, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib L28, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib M106, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib M114, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib R30, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib R33, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib S153, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib W78, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 I Ib Z66, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.

Trzeba jeszcze dodać, że 20 marca diakonat przyjęli także dwaj alumni z młodszego rocznika seminaryjnego. Byli to Aleksander Furmanik i Stefan Kędzierski²⁷.

Warto przy tej okazji wspomnieć, że niektórzy święceni na diakonów – co znajduje potwierdzenie w ich aktach personalnych – wypisali prośby o udzielenie święceń bez wstawienia daty²⁸. Wydaje się, że święcenia odbyły się *ad hoc*, tak iż nie dopełniono uprzednio wszystkich formalności. Spisano jedynie na miejscu oświadczenia przed przyjęciem święceń, co było niezbędne z punktu widzenia prawa kanonicznego. Podania, zwłaszcza przy uzyskanej uprzednio zgodzie bpa Fulmana, miały w tym wypadku mniejsze znaczenie.

Powtórnie bp Niemira pojawił się w Lublinie około połowy kwietnia. Wyświęceni niespełna miesiąc wcześniej diakoni przystąpili teraz do święceń prezbiteratu. Najwcześniejszą datę – dzień 22 marca zapisał na podaniu o święcenia Jan Lewczyński²⁹. 10 kwietnia prosił o nie Piotr Mazurek³⁰. Natomiast Dudkowski, Furtak, Gąder, Kosmala, Mroczek, Rusek, Sikora, Wiśliński i Ziarek złożyli swoje prośby 12 kwietnia³¹. Jedynie Rolla uczynił to następnego dnia, czyli 13 kwietnia³². Także tego dnia wszyscy wymienieni datowali swoje oświadczenia, które wyrazili przed przyjęciem prezbiteratu³³. Uroczystość święceń miała zaś miejsce nazajutrz, a więc 14 IV

²⁷ AAL, Rep 60 Iib F28, Akta osobowe ks. Aleksandra Furmanika, bez paginacji, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.; Rep 60 Iib K149, Akta osobowe ks. Stefana Kędzierskiego, bez paginacji, Dokument święceń diakonatu z 20 III 1940 r.

²⁸ AAL, Rep 60 Iib F24, Prośba o udzielenie święceń diakonatu; Rep 60 Iib M106, Prośba o udzielenie święceń diakonatu; Rep 60 Iib R30, Prośba o udzielenie święceń diakonatu; Rep 60 Iib W78, Prośba o udzielenie święceń diakonatu; Rep 60 Iib Z66, Prośba o udzielenie święceń diakonatu; Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu (dalej: ADS), Akta osobowe ks. Piotra Gądera, bez paginacji, Prośba o udzielenie święceń diakonatu.

²⁹ AAL, Rep 60 Iib L28, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.

³⁰ AAL, Rep 60 Iib M106, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 10 IV 1940 r.

³¹ AAL, Rep 60 Iib D60, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib F24, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib K135, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib M114, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib R33, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib S153, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib W78, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; Rep 60 Iib Z66, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.; ADS, Akta osobowe ks. Piotra Gądera, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 12 IV 1940 r.

³² AAL, Rep 60 Iib R30, Prośba o udzielenie święceń prezbiteratu z 13 IV 1940 r.

³³ AAL, Rep 60 Iib D60, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 Iib F24, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 Iib K135, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 Iib L28, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 Iib M114, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 Iib M106, Declaratio z 13 IV

1940 r., tak jak poprzednio, w kościele pw. św. Jozafata. W przeciwieństwie do marcowego pobytu bpa Niemiry w Lublinie tym razem bodaj nie wystawiano neoprezbiterom dokumentów święceń. W każdym razie w materiałach archiwalnych nie ma po nich śladu. Niemniej jednak data i miejsce prezbiteratu nie budzą wątpliwości. W sposób pośredni wskazują na to choćby nominacje na stanowiska duszpasterskie w diecezji. W okolicznościach okupacyjnych wystawiano je zwyczajowo już następnego dnia po święceniach. Właśnie tak datowane nominacje otrzymali Dudkowski, Furtak, Kosmała, Lewczyński, Mroczek, Rolla, Sikora i Ziarek³⁴. Ponadto w zaświadczeniach wystawionych już po wojnie dla Dudkowskiego i Kosmali na potrzeby nauczania przez nich religii w szkole została wyraźnie wskazana data ich święceń – 14 IV 1940 r.³⁵ Datę tę potwierdzali również w spisanych przez siebie życiorysach Gąder, Rusek i Sikora³⁶.

Tymczasem bardziej skomplikowana była sytuacja alumna Roszkowskiego, który, jak się wydaje, nie podjął wysiłku, by dotrzeć na czas w dniu święceń diakonatu udzielanych w terminie marcowym – klerycy przybywali przecieź z miejsc ich zamieszkania. Tak pisał o tym ks. Młynarczyk, przytaczając równocześnie treść konspiracyjnego listu wzywającego na święcenia: „Nie przybył do Lublina subdiakon Stefan Roszkowski, który obawiał się wyruszyć z rodzimej ziemi uchańskiej, zresztą kto by się domyślał, że zawiadomienie «przyjeżdżaj na 17 marca, bo dostojna ciotka pragnie cię obdarzyć wielkim majątkiem» oznaczało, że Kościół pragnie ci udzielić święceń kapłańskich?”³⁷ W efekcie Roszkowski do diakonatu mógł przystąpić dopiero przy kolejnej okazji, którą stwarzał kwietniowy pobyt bpa Niemiry w Lublinie. Otóż prośba Roszkowskiego o święcenia diakonatu oraz oświadczenie przed

1940 r.; Rep 60 IIb R33, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 IIb S153, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 IIb W78, Declaratio z 13 IV 1940 r.; Rep 60 IIb Z66, Declaratio z 13 IV 1940 r.; ADS, Akta osobowe ks. Piotra Gądera, Declaratio z 13 IV 1940 r.

³⁴ AAL, Rep 60 IIb D60, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb F24, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb K135, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb L28, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb M114, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb R30, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb S153, Nominacja z 15 IV 1940 r.; Rep 60 IIb Z66, Nominacja z 15 IV 1940 r.

³⁵ AAL, Rep 60 IIb D60, Zaświadczenie z 23 I 1957 r.; Rep 60 IIb K135, Zaświadczenie z 28 II 1957 r.

³⁶ AAL, Rep 60 IIb R33, Życiorys z 10 V 1956 r.; Rep 60 IIb S153, Życiorys z 2 XII 1953 r.; P. TARNOWSKI, *Śp. Ks. Piotr Gąder*, s. 190.

³⁷ S. MŁYNARCZYK, *Jubileusz 25-lecia święceń kapłańskich (1940-1965)*, WDL 1965, nr 8-12, s. 259.

przyjęciem święceń noszą co prawda daty 10 i 13 kwietnia³⁸, ale święceń wraz z kolegami w dniu 14 kwietnia chyba nie przyjął. Ksiądz Młynarczyk wspominał bowiem: „Pozostał jeszcze jeden alumn z naszego kursu, który nie mógł przybyć z odległych Uchań razem z innymi, bo niełatwo było ponad 100 kilometrów przebyć furmanką pod groźbą ustawicznych łapanek. Diakoniat otrzymał w katedrze lubelskiej [...]”³⁹.

W tych okolicznościach można zaryzykować tezę, że bp Niemira pozostał w Lublinie przez kilka dni i udzielił święceń diakonatu w katedrze lubelskiej Stefanowi Roszkowskiemu oraz Hieronimowi Świciowi, z młodszego rocznika seminaryjnego, ponieważ Świć złożył oświadczenie przed przyjęciem święceń diakonatu również 13 kwietnia⁴⁰.

3. NOWY SĄCZ 1940-1941

Stosunkowa swoboda, jaką cieszył się bp Fulman w czasie swego internowania w Nowym Sączu, otworzyła możliwości uporządkowania wielu elementów życia diecezji. Jednym z nich była sprawa przygotowywania kandydatów do kapłaństwa i udzielania święceń. Co prawda nadal nie funkcjonowało seminarium duchowne, ale poradzono sobie z tym w ten sposób, iż alumni zostali zobowiązani do indywidualnego studiowania i zdawania egzaminów u wyznaczonych profesorów, którzy w tym czasie pracowali w diecezji na stanowiskach urzędniczych lub duszpasterskich⁴¹. Działania te miały, oczywiście, charakter konspiracyjny, podobnie jak sekretne było udzielanie święceń przez bpa Fulmana.

Ponieważ pasterz nie mógł sprawować funkcji liturgicznych w sposób publiczny, stąd poza pokojem mieszkalnym miał do dyspozycji na plebanii w Nowym Sączu drugie pomieszczenie, które zostało zaadaptowane na jego prywatną kaplicę. Nadawała się ona znakomicie do święcenia małych grup kandydatów do kapłaństwa. Trzeba zauważyć, że specyfika plebanii kolegiackiej, która stanowiła centrum rozwiniętej przez miejscowego proboszcza infułata Romana Mazura akcji charytatywnej, dawała duży komfort potencjalnym

³⁸ AAL, Rep 60 IIb R36, Prośba o udzielenie święceń diakonatu z 10 IV 1940 r.; Declaratio z 13 IV 1940 r.

³⁹ S. MŁYNARCZYK, *Jubileusz 25-lecia*, s. 260.

⁴⁰ AAL, Rep 60 IIb S194, Akta osobowe ks. Hieronima Świcia, bez paginacji, Declaratio z 13 IV 1940 r.

⁴¹ P. STOPNIAK, *Diecezja w latach 1939-1945*, s. 260.

gościom z Lublina. Wśród wielkiej liczby osób odwiedzających dom parafialny lubelscy księża i klerycy łatwiej mogli się ukryć i uniknąć niepotrzebnego i potencjalnie niebezpiecznego kontaktu z Niemcami⁴².

Pierwszym wyświęconym w kaplicy na plebanii kapłanem był Stefan Roszkowski, który, jak wiadomo, nie zdołał przyjąć święceń ze swoimi kolegami rocznikowymi. Ksiądz Młynarczyk wspominał, że Roszkowski „rekołacje odprawił u oo. Dominikanów w Lublinie, a święcenia kapłańskie otrzymał 21 września 1940 r. z rąk biskupa lubelskiego Mariana Leona Fulmana, internowanego w Nowym Sączu, [...]. Świadcami święceń byli: ks. Jan Poddębniak z Lublina i ks. Władysław Jędruszak, proboszcz parafii Niemce”⁴³. W ślad za ks. Roszkowskim w następnym roku poszli dalsi kandydaci.

Ponieważ przedwojenny rok V został już w całości wyświęcony, stąd też kolejni do święceń byli alumni roku IV. Schematyzm z 1939 r. wymieniał wówczas piętnastu kleryków IV roku⁴⁴. Wydaje się, że święcenia otrzymało ostatecznie o dwóch mniej: Stefan Brewiński, Wacław Chromiak, Aleksander Furmanik, Stefan Kędziński, Feliks Kępski, Władysław Krześniak, Stanisław Malikowski, Jan Meger, Jan Nieróbca, Franciszek Surtel, Hieronim Świć, Kazimierz Truchel i Józef Walczak⁴⁵. W czerwcu 1939 r. czterej zostali subdiakonami: Furmanik, Kędziński, Krześniak i Świć⁴⁶. Byli zatem gotowi do kolejnych święceń wyższych – diakonatu i prezbiteratu. Na wiosnę 1940 r. Furmanik, Kędziński i Świć zostali wyświęceni przez bpa Niemirę na diakonów.

Pierwsza czteroosobowa grupa alumnów udała się na święcenia do Nowego Sącza w połowie czerwca 1941 r. Po spisaniu stosownych deklaracji 12 czerwca diakoni Aleksander Furmanik, Stefan Kędziński, Hieronim Świć oraz subdiakon Władysław Krześniak złożyli przysięgę i wyznanie wiary wobec wikariusza generalnego ks. Józefa Kruszyńskiego⁴⁷. Tego samego dnia rektor se-

⁴² M. WIELICZKO, *Kontekst historyczny losów biskupa Mariana Leona Fulmana w czasie drugiej wojny światowej*, w: *Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat*, red. E. Walewander, Lublin: TN KUL 2010, s. 115-116.

⁴³ S. MŁYNARCZYK, *Jubileusz 25-lecia*, s. 260.

⁴⁴ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1939*, s. 25-26.

⁴⁵ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1948*, s. 227.

⁴⁶ Archiwum Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie (dalej: AMSDL), XIII-H-1, Korespondencja seminarium duchownego 1871-1944, k. 16r; AAL, Rep 60 Iib K129, Akta osobowe ks. Władysława Krześniaka, bez paginacji, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 Iib K149, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 Iib S194, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.; Rep 60 Iib F28, Dokument święceń subdiakonatu z 18 VI 1939 r.

⁴⁷ AAL, Rep 60 Iib F28, Declaratio z 12 VI 1941 r.; Rep 60 Iib K149, Declaratio z 10

minarium ks. Piotr Stopniak wystąpił na piśmie do bpa Fulmana z prośbą o udzielenie im święceń – odpowiednio prezbiteratu bądź diakonatu i prezbiteratu⁴⁸.

Ewentualne obiekcje co do liczebności grupy pierwszych święconych w Nowym Sączu, a zarazem daty tych święceń rozwiewa życiorys spisany przez ks. Hieronima Świcia w czasie pobytu wikariackiego w parafii Kamionka, a więc w latach 1946-1947: „W roku 1941 po złożeniu egzaminów w maju, wyjechałem wraz z trzema innymi kolegami, jako pierwsi z kursu do Nowego Sącza, gdzie otrzymałem święcenia kapłańskie 15 czerwca z rąk J.E. Ks. Biskupa M.L. Fulmana będącego wówczas tamże na wygnaniu”⁴⁹. Potwierdzenie tego faktu można odnaleźć również w życiorysie ks. Aleksandra Furmanika, spisanym w tym samym mniej więcej czasie: „Przez dwa lata wojny od czerwca 1939 r. do czerwca 1941 r. przebywałem w domu u rodziców przygotowując się do święceń kapłańskich i po egzaminach w maju 1941 roku dopuszczony byłem do tych święceń. Święcenia kapłańskie otrzymałem 15 czerwca 1941 roku w Nowym Sączu z rąk J.E. Ks. Biskupa Mariana Leona Fulmana”⁵⁰. Jeśli więc święcenia kapłańskie odbyły się 15 czerwca – przyjął je zapewne tego samego dnia także Stefan Kędzierski – to jedyna wątpliwość dotyczy czasu święceń diakonatu Władysława Krześniaka. Czy odbyły się one w przeddzień święceń kapłańskich? Wydaje się to bardzo prawdopodobne. Skoro 12 czerwca wymienieni klerycy składali w Lublinie przysięgę przed wikariuszem generalnym, to zapewne nazajutrz wyruszyli do Nowego Sącza porannym pociągiem. Był to skład jadący z Chełma, który zatrzymywał się w Lublinie, a następnie wyruszał o godz. 7.00. Do Nowego Sącza przyjeżdżał około godz. 18.00⁵¹. Święcenia diakonatu mogły się zatem odbyć następnego poranka, a więc 14 czerwca. Wreszcie święcenia kapłańskie całej czwórki odbyłyby się 15 VI 1941 r. Taki scenariusz zdarzeń wydaje się najbardziej prawdopodobny. Oczywiście, nie należy wykluczać i innych rozwiązań, jak choćby możliwość udzielenia wszystkich święceń w jednym dniu albo przyjęcie przez Krześniaka diakonatu wówczas, gdy

VI 1941 r.; Rep 60 IIb S194, Declaratio z 10 VI 1941 r.; Rep 60 IIb K129, Declaratio z 12 VI 1941 r.

⁴⁸ AAL, Dz IV 3772, Święcenia kapłańskie alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, k. 1r, 2r.

⁴⁹ AAL, Rep 60 IIb S194, Curriculum vitae.

⁵⁰ AAL, Rep 60 IIb F28, Życiorys z 21 I 1947 r.

⁵¹ Z. GOLIŃSKI, *Diecezja w l. 1939-1944. Lublin – Oranienburg – Nowy Sącz – Lublin. Lata 1939-1945 w życiu J.E. Ks. Bpa Fulmana*, WDL 1945, nr 4, s. 108.

pozostali przyjmowali prezbiterat i odłożenie jego własnych święceń prezbiteratu na kolejny dzień.

Następnym alumnnem wyświęconym przez bpa Fulmana w Nowym Sączu był Jan Meger. Niestety, w jego przypadku nie ma szans na ustalenie okoliczności przyjęcia poszczególnych wyższych święceń kapłańskich. Z jego życiorysu wiadomo natomiast, że prezbiterat przyjął 6 VII 1941 r.⁵² Wymieniona data pozwala jednak przypuszczać z pewną dozą prawdopodobieństwa, że święcenia diakonatu przyjął 5 lipca, a dzień wcześniej otrzymał subdiakonatu. Zdaje się na to wskazywać stosowany wówczas paradygmat.

Wydaje się, że kolejna grupa alumnnów – Stefan Brewiński, Stanisław Malikowski i Franciszek Surtel – otrzymała wszystkie święcenia wyższe w czasie jednej, kilkudniowej wizyty w Nowym Sączu. Przede wszystkim świadczy o tym treść prośby rektora seminarium, ks. Piotra Stopniaka: „Klerycy V kursu seminarium duchownego, mający tonsurę i święcenia mniejsze, Brewiński Stefan, Malikowski Stanisław i Surtel Franciszek w miarę obecnych możliwości zostali przygotowani do święceń subdiakonatu, diakonatu i kapłaństwa. Rekolekcje odprawili w terminie skróconym (cztery dni). W myśl wymagań Kodeksu Prawa Kanonicznego kan. 998 i przepisów Św. Kongregacji Sakramentów o zebraniu opinii o kandydatach do święceń zostały ogłoszone we właściwych parafiach zapowiedzi i księży proboszczowie nadesłali o kandydatach opinie dodatnie. Z obserwacji osobistej kandydatów w ciągu czteroletniego ich pobytu w seminarium duchownym i z kontaktów z nimi w czasie obecnej wojny doszedłem do przekonania, że nazwani wyżej trzej klerycy są godni, by ich dopuścić do święceń wyższych. Ośmielam się przeto prosić Waszą Ekscelencję o łaskawe uwzględnienie próśb [...] i udzielenie im święceń subdiakonatu, diakonatu i kapłaństwa. [...]. Proszę Waszą Ekscelencję o udzielenie święconym dyspensy *a tempore sacrae ordinationis et ab interstitiis* [...]”⁵³.

Poza pismem rektora warto zwrócić również uwagę na spisane przez alumnnów pod jedną datą deklaracje przed przyjęciem trzech święceń wyższych, przy czym na każdym z oświadczeń przy nazwisku występował odmienny, kolejny stopień święceń⁵⁴. Skoro wszystkie deklaracje zostały spisane w Lu-

⁵² Archiwum Kurii Biskupiej Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Akta osobowe ks. Jana Megera, bez paginacji, Życiorys 25 V 1959 r.

⁵³ AAL, Dz IV 3671, Opinie o alumnnach i korespondencja dotycząca seminarium duchownego w Krężnicy Jarej, k. 4r-v.

⁵⁴ AAL, Rep 60 I Ib M116, Akta osobowe ks. Stanisława Malikowskiego, bez paginacji, Deklaracje z 10 IX 1941 r.; Rep 60 I Ib S189, Akta osobowe ks. Franciszka Surtela, bez pagi-

blinie 10 września, zatem można sądzić, że alumni udali się do Nowego Sącza o poranku w dniu następnym. W takim razie 12 września przyjęliby subdiakoniat, 13 września diakonat, a 14 tego miesiąca prezbiterat. Na podstawie życiorysu spisane go przez ks. Stanisława Malikowskiego można potwierdzić tę ostatnią datę: „Po ukończeniu studiów seminaryjnych otrzymałem 14 IX 1941 r. święcenia kapłańskie z rąk J.E. Ks. Biskupa Mariana Leona Fulmana w Nowym Sączu”⁵⁵. Taki przebieg zdarzeń potwierdza dodatkowo wysłanie ks. Surtela już jako neoprezbitera do pracy duszpasterskiej w dniu 15 września⁵⁶. Tak błyskawiczna nominacja należała ówczesnie, jak już wiadomo, do zwykłych praktyk kurialnych.

Ostatnia grupa wyświęconych na kapłanów w 1941 r. składała się z pięciu alumnów. Byli to: Kazimierz Truchel, Feliks Kępski, Jan Nieróbca, Wacław Chromiak i Józef Walczak. Spisali oni w jednym dniu wszystkie oświadczenia przed przyjęciem święceń – pierwszy z wymienionych 15 listopada, dwaj kolejni 27 tego miesiąca, a dwaj ostatni 10 grudnia⁵⁷.

Na zaświadczeniu wydanym w 1957 r. ks. Walczakowi przez lubelską kurię na potrzeby jego zatrudnienia w szkole została zapisana dzienna data jego święceń kapłańskich – 14 XII 1941 r.⁵⁸ Ten sam termin zanotował kilka dekad później w swoim testamencie ks. Nieróbca. Okoliczności ceremonii święceń określił on następująco: „Nowy Sącz. Na sposób katakumbowy przyjmowaliśmy ornat do odprawiania Mszy św., a w oddali było słycać groźne odgłosy wojny”⁵⁹. Także schematyzm diecezji zamojsko-lubaczowskiej z 1995 r. podawał, że ks. Truchel został wyświęcony 14 XII 1941 r.⁶⁰

nacji, Deklaracje z 10 IX 1941 r.; ADS, Akta osobowe ks. Stefana Brewińskiego, bez paginacji, Deklaracje z 10 IX 1941 r.

⁵⁵ AAL, Rep 60 Iib M116, Życiorys z 23 XII 1946 r.

⁵⁶ AAL, Rep 60 Iib S189, Nominacja z 15 IX 1941 r.

⁵⁷ Archiwum Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej (dalej: ADZL), Akta osobowe ks. Kazimierza Truchela, bez paginacji, Deklaracje z 15 XI 1941 r.; AAL, Rep 60 Iib C51, Akta osobowe ks. Wacława Chromiaka, bez paginacji, Deklaracje z 27 XI 1941 r.; Rep 60 Iib N31, Akta osobowe ks. Jana Nieróbcy, bez paginacji, Deklaracje z 27 XI 1941 r.; Rep 60 Iib K174, Akta osobowe ks. Feliksa Kępskiego, bez paginacji, Deklaracje z 10 XII 1941 r.; Rep 60 Iib W66, Akta osobowe ks. Józefa Walczaka, bez paginacji, Deklaracje z 10 XII 1941 r.

⁵⁸ AAL, Rep 60 Iib W66, Zaświadczenie z 24 I 1941 r.

⁵⁹ AAL, Rep 60 Iib N31, Testament z 1 I 1992 r.

⁶⁰ *Schematyzm diecezji zamojsko-lubaczowskiej. Rocznik I po erygowaniu diecezji w 1992 r., stan z dnia 1 grudnia 1994 r.*, oprac. F. Greniuk, L. Cybruch, Zamość: Kuria Diecezjalna Zamość 1995, s. 110.

W związku z powyższym można przypuszczać, że cała piątka wyruszyła z Lublina po święcenia do bpa Fulmana już 11 grudnia. Zapewne nazajutrz alumni ci przyjęli subdiakonat, 13 grudnia diakonat, a kolejnego dnia prezbiterat.

Trzeba jeszcze wspomnieć, że w dniach 9 i 10 II 1941 r. tonsurę i niższe święcenia przyjął alumn Stefan Sawecki, który przed wojną ukończył II rok studiów seminaryjnych. Z dokumentów zachowanych w jego teczce personalnej wynika, że w roku akademickim 1940/1941 kontynuował formację klerycką – jako alumn lubelski – w Domu Studiów Księży Pallotynów w Ołtarzewie. Za zgodą bpa Fulmana przyjął święcenia niższe w tamtejszej kaplicy z rąk bpa Karola Niemiry⁶¹.

Ponadto, w pierwszej połowie 1941 r. święcenia subdiakonu i diakonu przyjął także alumn Stanisław Piekarewicz. Przed wojną studiował on w lubelskim seminarium, ale we wrześniu 1939 r. znalazł się na terenach okupowanych przez Związek Radziecki. Wskutek podjętych przez niego starań umożliwiono mu kontynuowanie nauki w seminarium w Wilnie. Pozostawał on jednak w stosunku zależności od lubelskich struktur kościelnych. W Wilnie przyjął najpierw święcenia niższe⁶², po czym wikariusz generalny diecezji lubelskiej wyraził zgodę, aby przyjął wspomniane dwa pierwsze święcenia wyższe z rąk arcybiskupa wileńskiego Romualda Jałbrzykowskiego⁶³.

Wyświęcony w 1941 r. na diakona diecezji lubelskiej, studiujący w seminarium wileńskim Piekarewicz prawdopodobnie nie został prezbiterem. Starania o powrót do Lublina, mimo formalnej pomocy ze strony lubelskiej kurii, nie przyniosły pożądanego efektu. Stąd też w lutym 1943 r. Piekarewicz, pozostając w parafii Sokółka, próbował uzyskać od lubelskiego wikariusza generalnego, ks. Józefa Kruszyńskiego, zezwolenie na przyjęcie święceń kapłańskich z rąk innego biskupa⁶⁴. Jednakże na liście tym urwała się korespondencja zachowana w materiałach archiwalnych. Żadne inne źródła nie potwierdziły faktu dalszych święceń lubelskiego diakona.

Ogółem więc w 1941 r. na plebanii w Nowym Sączu z rąk bpa Fulmana dziewięciu alumnów przyjęło wszystkie święcenia wyższe, jeden przyjął diakonat i prezbiterat, a trzech wyłącznie prezbiterat. Księżmi zostało zatem

⁶¹ ADZL, Akta osobowe ks. Stefana Saweckiego, bez paginacji, Prośba o zezwolenie na przyjęcie tonsury i święceń niższych z 28 XII 1940 r.; Zaświadczenie o przyjęciu święceń niższych z 5 II 1942 r.

⁶² AAL, Dz IV 10, Korespondencja dotycząca seminarium duchownego i KUL, k. 12r.

⁶³ AAL, Dz IV 3671, k. 11r.

⁶⁴ AAL, Dz IV 10, k. 88r.

trzynastu alumnów. Ponadto, jeden lubelski kleryk przyjął święcenia niższe w Ołtarzewie, a inny alumn otrzymał subdiakoniat i diakonat w Wilnie.

4. NOWY SĄCZ 1942

Wskutek starań hierarchii kościelnej w Generalnym Gubernatorstwie niemieckie władze zakomunikowały 11 III 1941 r. o swojej zgodzie na uruchomienie seminariów duchownych we wszystkich diecezjach tego okupowanego terytorium. Odnośnie do reaktywowania lubelskiego seminarium postawiono wszakże warunek przeniesienia go poza miasto⁶⁵. Budynki seminaryjne były zresztą zajęte przez wojsko. W tych okolicznościach udało się wyszukać odpowiednie lokum w Krężnicy Jarej, gdzie seminarium zaczęło funkcjonować w domu należącym do sióstr szarytek. Rektorem seminarium pozostawał nadal ks. Piotr Stopniak, wicerektorem ks. Tomasz Wilczyński, pełniący w czasie wojny także funkcję proboszcza w Bełżycach, ojcem duchownym był ks. Karol Konopka, zaś zaopatrzenie i organizacja zaplecza materialnego zostały powierzone ks. Zdzisławowi Golińskiemu. Początek zajęć formacyjnych alumnów – z przyczyn logistycznych – został wyznaczony dopiero na 25 I 1942 r. W tym terminie do seminarium przybyło 25 kleryków, którzy stanowili kurs II, III i IV⁶⁶. Odtąd święcenia lubelskich alumnów zyskały, jak można sądzić, domyślną akceptację okupantów.

Pierwszy kandydat do święceń w 1942 r. nie pochodził jednak z seminarium lubelskiego. Był nim alumn Paweł Nieużyła, diakon inkardynowany do diecezji częstochowskiej. Jeszcze 15 XI 1941 r. zwrócił się on bezpośrednio do bpa Fulmana w Nowym Sączu, prosząc go o przyjęcie w poczet duchowieństwa lubelskiego i wyświęcenie na stopień prezbitera. W porozumieniu z biskupem częstochowskim Teodorem Kubiną bp Fulman postanowił przyjąć prośbę alumna, o czym zawiadamił częstochowskiego pasterza 7 I 1942 r.⁶⁷ Otrzymałszy dokument ekskardynacji, datowany 13 stycznia, bp Fulman włączył diakona Nieużyłę 31 stycznia do lubelskiego prezbiterium⁶⁸. Naza-

⁶⁵ Tamże, k. 16r, 17r.

⁶⁶ Tamże, k. 59r-v; Dz IV 3670, Kronika lubelskiego seminarium duchownego z siedzibą w Krężnicy Jarej 23 I 1942-21 XII 1943, k. 3r-5r.

⁶⁷ AAL, Rep 60 IIb N19, Akta osobowe ks. Pawła Nieużyły, bez paginacji, List bpa M.L. Fulmana do bpa T. Kubiny z 7 I 1942 r.

⁶⁸ Tamże, Litterae excardinationis z 13 I 1942 r. z dopiskiem bpa M.L. Fulmana z 31 I 1942 r.

jutrz, tj. 1 II 1942 r. udzielił mu święceń kapłańskich. Pisemne potwierdzenie tego faktu zostało sygnowane przez bpa Fulmana 3 lutego i trafiło do lubelskiej kurii⁶⁹.

Tymczasem pierwsi alumni przygotowujący się do święceń w seminarium w Krężnicy Jarej zostali do nich dopuszczeni dopiero po zakończeniu wykładów, w pierwszej połowie lipca 1942 r. Szczegóły omówił zapewne osobiście z bpem Fulmanem rektor Stopniak, który od 7 do 12 czerwca przebywał w Nowym Sączu⁷⁰. W rezultacie w dniach od 4 do 8 lipca alumni wyznaczeni do święceń odbyli w seminarium przewidziane prawem rekolekcje pod kierunkiem ks. prof. Antoniego Słomkowskiego⁷¹. W tym czasie, 6 lipca, ks. Stopniak przygotował podanie do bpa Fulmana, w którym prosił o udzielenie tonsury i święceń niższych alumnom Janowi Dudkowi i Bolesławowi Szklarczykowi, świeżo promowanym klerykom IV roku, którzy jako jedyni z tego kursu tych święceń jeszcze nie posiadali⁷². Pod tą samą datą prosił również o subdiakonat, diakonat i prezbiterat dla trzech alumnów starszego rocznika: Edmunda Idziakowskiego, Edwarda Kowalskiego i Józefa Tatarczaka⁷³. Kandydaci złożyli 7 lipca wszystkie stosowne oświadczenia przed przyjęciem święceń⁷⁴. Do Lublina udali się 8 lipca, skąd nazajutrz wraz z wicerektorem Wilczyńskim pojechali do Nowego Sącza. 10 lipca Dudek i Szklarczyk otrzymali tonsurę i święcenia niższe, zaś Idziakowski, Kowalski i Tatarczak święcenia subdiakonatu. Następnego dnia odbyły się święcenia diakonatu, a 12 lipca wymieniona trójka została wyświęcona na prezbiterów⁷⁵. Następnie, jak zanotował ks. Stefan Młynarczyk, „trzej neoprezbiterzy, oczywiście w cywilnym ubraniu, powrócili pociągiem do Lublina i stąd rozjechali się w strony rodzinne”⁷⁶.

⁶⁹ Tamże, Zaświadczenie o udzieleniu święceń wystawione przez bpa M.L. Fulmana 3 II 1942 r.

⁷⁰ AAL, Dz IV 3670, k. 31v-32r.

⁷¹ Tamże, k. 42r.

⁷² AMSDL, XIII-H-1, k. 23r.

⁷³ Tamże, k. 23v.

⁷⁴ AAL, Rep 60 IIb I9, Akta osobowe ks. Edmunda Idziakowskiego, bez paginacji, Deklaracje z 7 VII 1942 r.; Rep 60 IIb K190, Akta osobowe ks. Edwarda Kowalskiego, bez paginacji, Deklaracje z 7 VII 1942 r.; Rep 60 IIb T37, Akta osobowe ks. Józefa Tatarczaka, bez paginacji, Deklaracje z 7 VII 1942 r.; Rep 60 IIb S193, Akta osobowe ks. Bolesława Szklarczyka, bez paginacji, Deklaracja z 26 VI 1942 r. z dopiskiem z 7 VII 1942 r.; ADZL, Akta osobowe ks. Jana Dudka, bez paginacji, Deklaracja z 26 VI 1942 r. z dopiskiem z 7 VII 1942 r.

⁷⁵ AAL, Dz IV 3670, k. 42r.

⁷⁶ AAL, Rep 60 IIb T37, Wspomnienie pośmiertne autorstwa ks. S. Młynarczyka z 20 X 1980 r.

Ostatni z absolwentów IV rocznika studiów – Tadeusz Malec – początkowo przygotowywał się do święceń wyższych wraz ze swoimi kolegami. Zapis w kronice seminaryjnej z 4 VII 1942 r. zdaje się odpowiadać przekonaniu ówczesnej społeczności alumnów, że ich starszy kolega został z pozostałymi dopuszczony do kapłaństwa⁷⁷. Rzeczywiście, spisał on oświadczenia przed przyjęciem poszczególnych stopni w dniach od 2 do 6 lipca⁷⁸. Niemniej jednak na podaniu rektora Stopniaka do bpa Fulmana datowanym 6 lipca z prośbą o święcenia dla alumnów nazwisko Malca już nie figurowało⁷⁹. Nieco światła na całą sprawę może rzucać list ks. proboszcza z parafii Tomaszów Lubelski z 2 VIII 1942 r., w którym stwierdził, że „w związku z kapłaństwem kleryka Tadeusza Malca nie zachodzą już obawy odnośnie do jego osobistego bezpieczeństwa”⁸⁰. Mogły tu zatem wchodzić w grę powiązania dotyczące spraw wojennych i okupacyjnych. W każdym razie 14 października rektor odebrał od Malca niezbędne deklaracje przed przyjęciem święceń i skierował do biskupa prośbę o udzielenie sakramentu⁸¹. Na tej samej prośbie bp Fulman odnotował fakt święceń kapłańskich, które odbyły się w Nowym Sączu 19 X 1942 r.⁸² Kronika seminaryjna potwierdziła tę datę święceń, informując o przybyciu neoprezbitera do seminarium 22 października i odprawieniu prymicji w dniu następnym⁸³. Korespondencja rektora Stopniaka z kurią w Lublinie pozwala się zorientować, że 17 października alumn Malec był już w Nowym Sączu, wezwany tam depeszą⁸⁴. Można przypuszczać, że tego dnia otrzymał subdiakoniat, a nazajutrz święcenia diakonatu.

Należy jeszcze wspomnieć, że pośród duchownych pracujących w diecezji lubelskiej w 1948 r. występował wyświęcony w 1942 r. ks. Zdzisław Witkiewicz⁸⁵. Kwerenda akt osobowych pozwoliła jednak ustalić, że kapłan ten był członkiem Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów. Po wojnie podjął posługę w diecezji lubelskiej i został inkardynowany 10 XII 1948 r.⁸⁶

⁷⁷ AAL, Dz IV 3670, k. 37r.

⁷⁸ AAL, Rep 60 I Ib M94, Akta osobowe ks. Tadeusza Malca, bez paginacji, Deklaracje z 2, 4 i 6 VII 1942 r.

⁷⁹ AMSDL, XIII-H-1, k. 23v.

⁸⁰ AAL, Rep 60 I Ib M94, List ks. F. Woźniaka do ks. P. Stopniaka z 2 VIII 1942 r.

⁸¹ Tamże, Deklaracje z 2, 4 i 6 VII 1942 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka z 14 X 1942 r.

⁸² Tamże, Prośba rektora P. Stopniaka do bpa M.L. Fulmana o udzielenie kandydatowi święceń subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu z 14 X 1942 r. z dopiskiem bpa M.L. Fulmana.

⁸³ AAL, Dz IV 3670, k. 55r.

⁸⁴ AAL, Rep 60 I Ib M94, List ks. P. Stopniaka do kurii lubelskiej z 17 X 1942 r.

⁸⁵ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1948*, s. 227.

⁸⁶ AAL, Rep 60 I Ib W83, Akta osobowe ks. Zdzisława Witkiewicza, bez paginacji, List bpa S. Wyszyńskiego z 10 XII 1942 r.

5. NOWY SĄCZ 1943

Rok akademicki 1942/1943 w seminarium duchownym w Krężnicy był pierwszym od wybuchu wojny, który przebiegł według zwyczajowego porządku. Zajęcia formacyjne zaczęły się 19 sierpnia⁸⁷. Dnia 16 X 1942 r. rektor Stopniak poinformował kleryków, że alumni IV roku będą grupami udawać się do bpa Fulmana do Nowego Sącza po święcenia niższe⁸⁸. Do grona rocznikowego należeli wówczas: Józef Bieńkowski, Jan Błaszczak, Bronisław Falenta, Edward Kielb, Tadeusz Kłoczewski, Bolesław Kołtyś, Michał Kot, Henryk Kurzępa, Marian Niedziółka, Piotr Sadowski, Jan Skowronek, Zbigniew Starnawski i Stanisław Szubartowski⁸⁹. Wkrótce jednak Kurzępa został zmuszony przerwać formację. Co prawda 18 października wraz z innymi kolegami złożył podanie o udzielenie mu tonsury i niższych święceń, ale w styczniu 1943 r. został aresztowany przez Gestapo i trafił do obozu w Dachau. Dopiero 8 VII 1945 r., a więc po zakończeniu wojny, na terenie Niemiec, przyjął tonsurę, ostiariat i lektorat z rąk bpa Józefa Gawliny⁹⁰.

Początkowe plany wyjazdów do Nowego Sącza grupami uległy jednak zmianie, ponieważ 3 V 1943 r. rektor przekazał alumnom informację o zbliżających się święceniach przewidzianych dla całego rocznika⁹¹. Już następnego dnia nadeszła depesza od bpa Fulmana wzywająca kandydatów do Nowego Sącza. Rocznik wysłuchał konferencji przygotowujących do święceń, a 5 maja złożył w kaplicy seminaryjnej wobec rektora Stopniaka wyznanie wiary, przysięgę antymodernistyczną oraz przysięgę wierności w służbie diecezji. Tego samego dnia wieczorem alumni pod opieką ojca duchownego Karola Konopki wyjechali pociągiem do Lublina, skąd 6 maja udali się do Nowego Sącza. Zaraz po przyjeździe, około godziny 19.00 delegacja złożyła wizytę bpowi Fulmanowi. Święcenia mniejsze odbyły się na plebanii kolegiackiej rankiem 7 V 1943 r. Jeszcze tego samego dnia po południu alumni wyruszyli w drogę powrotną⁹².

⁸⁷ AAL, Dz IV 3670, k. 43r-v.

⁸⁸ Tamże, k. 54v.

⁸⁹ Tamże, k. 8v, 17v, 80r.

⁹⁰ AAL, Rep 60 Iib K179, Akta osobowe ks. Henryka Kurzępy, bez paginacji, Prośba o udzielenie tonsury i święceń niższych z 18 X 1942 r.; Dokument przyjęcia tonsury, ostiariatu i lektoratu z 8 VII 1945 r.; Prośba o zezwolenie na dokończenie studiów z 30 X 1946 r.

⁹¹ AAL, Dz IV 3670, k. 71r-v.

⁹² Tamże, k. 71v-72r.

Kilka dni po powrocie kleryków roku IV rektor Stopniak poinformował społeczność seminaryjną o terminie zakończenia wykładów, egzaminach, rekolekcjach i dacie święceń kapłańskich dla alumnów V roku⁹³. Do grona kandydatów należeli: Jan Dudek, Franciszek Gzik, Marian Nabielec, Jerzy Ochalski, Stefan Sawecki, Bolesław Szklarczyk, Franciszek Sysa i Stanisław Witkowski.

Zakończyli oni 18 czerwca sesję egzaminacyjną i tego samego dnia rozpoczęli sześciodniowe rekolekcje przed przyjęciem święceń. Dnia 24 czerwca alumni V roku złożyli wymagane prawem deklaracje⁹⁴. Nazajutrz, pod opieką ks. Zdzisława Golińskiego, udali się przez Lublin do Nowego Sącza⁹⁵. Warto zauważyć, że uprzednio należało wystarać się u władz okupacyjnych o pozwolenie na przejazd. Należało to uczynić zawczasu ze względu na konieczność zarezerwowania pokoi hotelowych w Nowym Sączu i dopełnienia innych czynności przygotowawczych⁹⁶. Święcenia udzielone zostały przez bpa Fulmana w następującym porządku: 27 czerwca subdiakonat, 28 diakonat, a nastpnego dnia prezbiterat⁹⁷.

Zatem w 1943 r. w Nowym Sączu bp Fulman wyświęcił najpierw dwunastu alumnów na niższe stopnie święceń. Następnie zaś innych ośmiu lubelskich kleryków niższych święceń wprowadził na wszystkie stopnie wyższe.

⁹³ Tamże, k. 72v.

⁹⁴ AAL, Rep 60 Iib G63, Akta osobowe ks. Franciszka Gzika, bez paginacji, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; Rep 60 Iib N20, Akta osobowe ks. Mariana Nabelca, bez paginacji, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; Rep 60 Iib O36, Akta osobowe ks. Jerzego Ochalskiego, bez paginacji, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; Rep 60 Iib S185, Akta osobowe ks. Franciszka Sysy, bez paginacji, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; Rep 60 Iib S193, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; Rep 60 Iib W63, Akta osobowe ks. Stanisława Witkowskiego, bez paginacji, Deklaracje z 24 VI 1943 r.; ADZL, Akta osobowe ks. Jana Dudka, Deklaracja z 24 VI 1943 r.; Akta osobowe ks. Stefana Saweckiego, Deklaracja z 24 VI 1943 r.

⁹⁵ AAL, Dz IV 3670, k. 76r.

⁹⁶ AAL, Dz IV 10, k. 89r-v.

⁹⁷ AAL, Rep 60 Iib G63, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 9 VI 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Rep 60 Iib N20, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 12 V 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Rep 60 Iib O36, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 9 VI 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Rep 60 Iib S185, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 10 VI 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Rep 60 Iib S193, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 10 VI 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Rep 60 Iib W63, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 12 V 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Curriculum vitae z 11 XII 1946; ADZL, Akta osobowe ks. Jana Dudka, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 15 V 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; Akta osobowe ks. Stefana Saweckiego, Prośba o święcenia subdiakonu, diakonu i prezbiteratu z 12 V 1943 r. z dopiskiem ks. P. Stopniaka; *Schematyzm diecezji zamojsko-lubaczowskiej. Rocznik I po erygowaniu diecezji w 1992 r., stan z dnia 1 grudnia 1994 r.*, s. 110.

6. NOWY SĄCZ 1944

Kolejny etap formacyjny w seminarium krężnickim zdawał się wyglądać jeszcze bardziej regularnie niż poprzedni, rozpoczął się bowiem 1 IX 1943 r. Wrażenie powrotu do względnej normalności stwarzało dodatkowo przyjęcie nowych kandydatów na I rok studiów, na co, ku zaskoczeniu administracji diecezjalnej, wyraziły zgodę niemieckie władze okupacyjne⁹⁸. Wkrótce okazało się jednak, że święcenia należało znacznie przyspieszyć ze względu na zbliżający się front walk i związaną z tym niepewność o dalsze losy diecezji i jej alumnów.

Dnia 14 I 1944 r. odbyła się w seminarium w Krężnicy rada profesorska, która zaopiniowała pozytywnie do święceń wyższych alumnów V roku. W kolejnych dniach złożyli oni na piśmie stosowne prośby i deklaracje⁹⁹. Od 22 do 26 stycznia uczestniczyli w rekolekcjach przed święceniami prowadzonych przez ojca duchownego Konopkę¹⁰⁰.

Rektor Stopniak ze względu na pośpiech nie był w stanie sprostać wszystkim wymogom prawnym odnośnie do badania kandydatów zatem, opierając się jedynie na wspomnianej decyzji rady profesorskiej, zgłosił 26 stycznia bpowi Fulmanowi prośbę o udzielenie święceń jedenastu kandydatom. Byli to: Józef Bieńkowski, Jan Błaszczak, Bronisław Falenta, Edward Kiełb, Bolesław Kołtyś, Michał Kot, Marian Niedziółka, Piotr Sadowski, Jan Skowronek, Zbigniew Starnawski i Stanisław Szubartowski¹⁰¹. W gronie tym zabrakło

⁹⁸ AAL, Dz IV 3670, k. 79r.

⁹⁹ AAL, Rep 60 I Ib B129, Akta osobowe ks. Józefa Bieńkowskiego, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 14, 15 i 16 I 1944 r.; Rep 60 I Ib B127, Akta osobowe ks. Jana Błaszczaka, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 16, 17 i 18 I 1944 r.; Rep 60 I Ib F21, Akta osobowe ks. Bronisława Falenty, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 15, 16 i 17 I 1944 r.; Rep 60 I Ib K142, Akta osobowe ks. Edwarda Kiełba, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 16, 17 i 18 I 1944 r.; Rep 60 I Ib K195, Akta osobowe ks. Bolesława Kołtysia, bez paginacji, Prośba z 23 I 1944 r. oraz Deklaracje z 22, 23 i 24 I 1944 r.; Rep 60 I Ib K173, Akta osobowe ks. Michała Kota, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 14, 15 i 16 I 1944 r.; Rep 60 I Ib N27, Akta osobowe ks. Mariana Niedziółki, bez paginacji, Prośba z 26 I 1944 r. oraz Deklaracje z 20, 23 i 25 I 1944 r.; Rep 60 I Ib S188, Akta osobowe ks. Piotra Sadowskiego, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 14, 15 i 16 I 1944 r.; Rep 60 I Ib S192, Akta osobowe ks. Jana Skowronka, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 16, 17 i 18 I 1944 r.; Rep 60 I Ib S191, Akta osobowe ks. Zbigniewa Starnawskiego, bez paginacji, Prośba z 22 I 1944 r. oraz Deklaracje z 26 I 1944 r.; Rep 60 I Ib S179, Akta osobowe ks. Stanisława Szubartowskiego, bez paginacji, Prośba z 15 I 1944 r. oraz Deklaracje z 16, 17 i 18 I 1944 r.

¹⁰⁰ AMSDL, XIII-B-1, Kronika Lubelskiego Seminarium Duchownego od 10 I 1944, k. 3v.

¹⁰¹ AMSDL, XIII-H-1, k. 26r-v.

alumna Tadeusza Kłoczewskiego, który musiał się wstrzymać od święceń ze względu na stan zdrowia¹⁰².

We wtorek 26 stycznia wymienieni alumni w kaplicy seminaryjnej złożyli na ręce rektora niezbędne oświadczenia, wyznanie wiary i przysięgę. Wieczorem tego samego dnia udali się do Lublina, a następnego ranka do Nowego Sącza. W kronice seminaryjnej uczestnik tych wydarzeń zanotował: „Podróż do Nowego Sącza odbyła się w dość dogodnych warunkach. Wieczorem stanęliśmy w jednym z miejscowych hoteli. Wraz z nami, jako kierownik grupy, pojechał ks. prof. Goliński. O godz. 8.00 otrzymaliśmy święcenia subdiakonatu w prywatnej kaplicy J. Ekscelencji Ks. Biskupa. Do święceń stanęło jedenastu kleryków [...]. Po południu o godz. 15.00 Ks. Biskup przyjął nas herbatką, w czasie której wypytywał z wielkim zainteresowaniem o warunki naukowe w Krężnicy”¹⁰³.

Kolejnego dnia, w sobotę 29 stycznia, alumni otrzymali święcenia diakonatu. Po święceniach wykonali pamiątkową fotografię z bpem Fulmanem i miejscowym proboszczem ks. Mazurem. Również i tym razem biskup zaprosił nowo wyświęconych kleryków na popołudniową herbatę¹⁰⁴.

W niedzielę 30 stycznia o godz. 7.00 przy udziale kilkorga gości bp Fulman udzielił alumnom święceń prezbiteratu. W imieniu nowo wyświęconych podziękował pasterzowi dziekan seminaryjny Jan Skowronek. Tym razem miejscowy proboszcz podjął neoprezbiterów śniadaniem. Po kilku godzinach, około 11.30, opuścili oni Nowy Sącz, przenocowali po drodze u kapucynów w Rozwadowie i ostatniego dnia stycznia powrócili do seminarium w Krężnicy¹⁰⁵.

Co ciekawe, ze względu na nadzwyczajne przyspieszenie święceń bp Fulman chciał mieć pewność, że neoprezbiterzy będą, na ile to możliwe, dobrze przygotowani przez studia seminaryjne. Stąd też jeszcze 29 I 1944 r. wydał następujące oświadczenie: „Wobec ks. kan. Golińskiego oświadczam, że wasze władze kapłańskie odprawiania Mszy św., głoszenia kazań i spełniania wszystkich innych funkcji liturgicznych są zawieszane, dopóki nie ukończycie kursu nauk seminaryjnych. Wyjątek może być uczyniony tylko na Wielkanoc. Delegatem moim do tych spraw ustanawiam ks. rektora seminarium i w ten sposób wykluczam wszelkie uboczne interwencje do mnie. Macie się czuć tak w seminarium, jakbyście święceń nie otrzymali. Postanawiam to, co powie-

¹⁰² J. BIEŃKOWSKI, *Wspomnienie kapłana wyświęconego przez biskupa Fulmana w czasie wojny w Nowym Sączu*, w: *Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat*, red. E. Walewander, Lublin: TN KUL 2010, s. 233-234.

¹⁰³ AMSDL, XIII-B-1, k. 4r.

¹⁰⁴ Tamże, k. 4v.

¹⁰⁵ Tamże, k. 4v; Rep 60 Iib N27, Odpis listu do ks. Ołędzkiego z 2 II 1944 r.

działem dla waszego dobra i dla dobra porządku w zakładzie”¹⁰⁶. Rzeczywiście, postanowienie to weszło w życie, neoprezbiterzy podjęli dalsze studia seminaryjne, poczynając od dokończenia sesji zimowej, a nominacje do pracy kapłańskiej otrzymali w Krężnicy dopiero 22 VI 1944 r.¹⁰⁷

Tak więc zaraz na początku 1944 r. jedenastu lubelskich alumnów otrzymało od swojego pasterza święcenia wyższe. Były to już ostatnie święcenia udzielone przez bpa Fulmana w Nowym Sączu.

7. LUBLIN 1945

Powrót bpa Fulmana do diecezji nastąpił w lutym 1945 r. i chociaż wyzwoleń Lublina spod okupacji niemieckiej dokonało się w lipcu 1944 r., to, formalnie rzecz biorąc, był to nadal czas wojny, która w Europie zakończyła się dopiero w maju 1945 r. Stąd też w warto zaznaczyć, że pomiędzy powrotem biskupa a kapitulacją hitlerowskich Niemiec doszło w Lublinie do jeszcze jednych święceń kapłańskich. Przystąpił do nich Tadeusz Kłoczewski, który nie zdołał uzyskać święceń wraz ze swoim rocznikiem studiów, święconym przez bpa Fulmana w Nowym Sączu pod koniec stycznia 1944 r. – przeszkodziła mu choroba¹⁰⁸. Niewątpliwie jednak kontynuował formację seminaryjną w roku akademickim 1943/1944. Jego pragnienie przyjęcia święceń i brak przeszkód w tym względzie pozwoliły uruchomić procedury kanoniczne. W grudniu 1944 r. zebrano na jego temat wymagane prawem kościelnym informacje od proboszcza i wiernych rodzinnej parafii¹⁰⁹. Na sesji rady wychowawców i profesorów seminarium lubelskiego, odbytej 31 I 1945 r., Kłoczewski uzyskał potwierdzenie swej przydatności do święceń i pozytywną opinię odnośnie do jego poziomu moralnego i umysłowego¹¹⁰. Pozostało mu czekać na pojawienie się w Lublinie bpa Fulmana. Na rychły powrót pasterza liczone powszechnie, ponieważ Nowy Sącz został kilkanaście dni wcześniej zajęty przez Armię Czerwoną i tym samym zniknęła przeszkoda w dotarciu biskupa do własnej diecezji.

¹⁰⁶ AMSDL, XIII-H-1, k. 27r.

¹⁰⁷ AMSDL, XIII-B-1, k. 5r, 19r.

¹⁰⁸ J. BIEŃKOWSKI, *Wspomnienie kapłana*, s. 234.

¹⁰⁹ AAL, Rep 60 IIB K133, Akta osobowe ks. Tadeusza Kłoczewskiego, bez paginacji, Opinia z 9 XII 1944 r.; Informacja o wygłoszeniu zapowiedzi z 10 XII 1944 r.

¹¹⁰ Tamże, Prośba rektora P. Stopniaka do bpa M.L. Fulmana o udzielenie święceń subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu z 6 III 1945 r.

Podanie o święcenia zostało spisane przez Kłoczewskiego 5 marca¹¹¹. Było to z pewnością następstwem ustaleń, jakie zapadły wcześniej w tej sprawie z bpem Fulmanem. W każdym razie 6 III rektor Stopniak formalnie zawiadamiał pasterza o spełnieniu przez kandydata wszystkich koniecznych warunków i prosił o udzielenie mu święceń¹¹². Biskup Fulman zaplanował uroczystości w następujący sposób: 11 marca miał się odbyć subdiakonat, 17 diakonat, a 23 tego miesiąca prezbiterat¹¹³. Respektowanie tego porządku potwierdziły daty złożenia przez Kłoczewskiego stosownych przysięg i oświadczeń. Przy każdym ze stopni święceń składał je bowiem w przeddzień uroczystości¹¹⁴. Chociaż nie ma o tym bezpośrednich wiadomości, należy sądzić, że trzykrotne święcenia odbyły się w prywatnej kaplicy w domu biskupim. Przemawiały za tym fakty natury bardziej ogólnej, do których należał zły stan zdrowia biskupa, zniszczenie katedry lubelskiej oraz nieodzyskanie jeszcze gmachu seminarium duchownego. Precyzyjniej wskazywał na kaplicę biskupią fakt udzielenia właśnie tam sześć miesięcy później, 22 IX 1945 r., święceń prezbiteratu Włodzimierzowi Gołkiewiczowi, alumnowi diecezji łuckiej, z czasem włączonemu do diecezji lubelskiej, który opisał rzecz we własnym życiorysie¹¹⁵. Tak więc, formalnie rzecz ujmując, święcenia Tadeusza Kłoczewskiego były ostatnimi święczeniami kapłańskimi dla diecezji lubelskiej w czasie trwania II wojny światowej.

8. LISTA WYŚWIĘCONYCH

Święcenie kapłanów dla diecezji lubelskiej w czasie II wojny światowej stanowiło poważne wyzwanie zarówno natury kościelnej, jak i praktycznej. Wydaje się jednak, zważywszy na panujące warunki, że poradzono sobie z nim w sposób co najmniej zadowalający. Udało się bowiem doprowadzić do kapłaństwa 57 spośród 78 przedwojennych alumnów, co stanowiło ponad 73% tej grupy. Dodatkowo przyjęty został jeszcze jeden kandydat spoza diecezji, zwiększając tym

¹¹¹ Tamże, Prośba o udzielenie święceń subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu z 5 III 1945 r.

¹¹² Tamże, Prośba rektora P. Stopniaka do bpa M.L. Fulmana o udzielenie święceń subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu z 6 III 1945 r.

¹¹³ Tamże, Prośba ks. P. Stopniaka do Kurii Biskupiej w Lublinie z 6 III 1945 r.

¹¹⁴ Tamże, Deklaracje z 10, 16 i 22 III 1945 r.

¹¹⁵ AAL, Rep 60 I Ib G78, Akta osobowe ks. Włodzimierza Gołkiewicza, bez paginacji, Curriculum vitae z 4 X 1973 r.

samym liczbę nowych księży do 58. Śwień udzielono w rzeczywistości 59 kandydatom, przy czym jeden z nich nie został prezbiterem.

Czternastu alumnów otrzymało w czasie wojny wszystkie stopnie święceń niższych i wyższych, zaś innych dziewiętnastu wszystkie święcenia wyższe. Z kolei dwudziestu alumnów otrzymało diakonat i prezbiterat, pięciu tylko prezbiterat, a jeden subdiakoniat i diakonat.

Jeśli potraktować pojedynczo, a więc w stosunku do każdego alumna każde udzielone mu święcenia, to aktów takich było 161. Warto zwrócić uwagę, że najwięcej aktów święceń dokonał bp Marian Leon Fulman – 120, następnie zaś bp Karol Niemira – 33, bp Władysław Goral – 6 i abp Romuald Jałbrzykowski – 2. Tym samym ogromną większość, bo trzy czwarte aktów święceń przeprowadził bp Fulman. Na wskazaną liczbę 161 aktów święceń 118 dokonanych było w Nowym Sączu, zaś 42 – czyli tylko nieco ponad jedna czwarta – w Lublinie, 2 w Wilnie, 1 w Ołtarzewie.

Dokonane zestawienie przekonuje, że w zasadzie święcenia w czasie wojny były pokłosiem mniej lub bardziej zaawansowanej formacji przedwojennej lubelskich alumnów, którzy kontynuowali ją następnie w niesprzyjających warunkach okupacyjnych. Trudno mówić o rozwoju powołań i szansach na zdecydowany przyrost święconych. W związku z tym przyszłość lubelskiej wspólnoty eklezjalnej zapowiadała się bardzo źle, przynajmniej w zakresie możliwości efektywnego uzupełniania kadry lokalnego duchowieństwa w następnych latach.

LA – Lublin, katedra pw. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty

LJ – Lublin, kościół rektoralny pw. św. Jozafata

LK – Lublin, kaplica w domu biskupim

LP – Lublin, kościół seminaryjny pw. Przemienienia Pańskiego

NS – Nowy Sącz, kaplica biskupia na plebanii kolegiaty pw. św. Małgorzaty

OŁ – Ołtarzew, kaplica ks. ks. Pallotynów

WN – Wilno

KN – bp Karol Niemira

MLF – bp Marian Leon Fulman

RJ – abp Romuald Jałbrzykowski

WG – bp Władysław Goral

N – święcenia niższe

S – subdiakoniat

D – diakonat

P – prezbiterat

Tab. 1. Alfabetyczny wykaz duchownych wyświęconych dla diecezji lubelskiej w czasie drugiej wojny światowej

L.p.	Imię i nazwisko	Data, miejsce, szafarz święceń			
		N	S	D	P
1.	Józef Bieńkowski	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
2.	Jan Błaszczak	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
3.	Stefan Brewiński		12 IX 1941 NS, MLF	13 IX 1941 NS, MLF	14 IX 1941 NS, MLF
4.	Wacław Chromiak		12 XII 1941 NS, MLF	13 XII 1941 NS, MLF	14 XII 1941 NS, MLF
5.	Jan Dudek	10 VII 1942 NS, MLF	27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
6.	Michał Dudkowski			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
7.	Bronisław Falenta	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
8.	Józef Frankowski			24 IX 1939 LP, WG	25 IX 1939 LP, WG
9.	Aleksander Furmanik			20 III 1940 LJ, KN	15 VI 1941 NS, MLF
10.	Czesław Furtak			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
11.	Piotr Gąder			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
12.	Feliks Gąska			24 IX 1939 LP, WG	25 IX 1939 LP, WG
13.	Franciszek Gzik		27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
14.	Edmund Idziakowski		10 VII 1942 NS, MLF	11 VII 1942 NS, MLF	12 VII 1942 NS, MLF
15.	Stefan Kędzierski			20 III 1940 LJ, KN	15 VI 1941 NS, MLF
16.	Feliks Kępski		12 XII 1941 NS, MLF	13 XII 1941 NS, MLF	14 XII 1941 NS, MLF
17.	Edward Kiełb	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
18.	Tadeusz Kłoczewski	7 V 1943 NS, MLF	11 III 1945 LK, MLF	17 III 1945 LK, MLF	23 III 1945 LK, MLF
19.	Władysław Kłos				20 III 1940 LJ, KN
20.	Bolesław Kołtyś	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF

21.	Wacław Kosmala			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
22.	Michał Kot	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
23.	Edward Kowalski		10 VII 1942 NS, MLF	11 VII 1942 NS, MLF	12 VII 1942 NS, MLF
24.	Władysław Krze- śniak			14 VI 1941 NS, MLF	15 VI 1941 NS, MLF
25.	Józef Kuniec				20 III 1940 LJ, KN
26.	Jan Lewczyński			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
27.	Tadeusz Malec		17 X 1942 NS, MLF	18 X 1942 NS, MLF	19 X 1942 NS, MLF
28.	Stanisław Malikow- ski		12 IX 1941 NS, MLF	13 IX 1941 NS, MLF	14 IX 1941 NS, MLF
29.	Bolesław Mazurek				20 III 1940 LJ, KN
30.	Piotr Mazurek			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
31.	Jan Meger		4 VII 1941 NS, MLF	5 VII 1941 NS, MLF	6 VII 1941 NS, MLF
32.	Stefan Młynarczyk				24 IX 1939 LP, WG
33.	Marian Mroczek			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
34.	Marian Nabielec		27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
35.	Marian Niedziółka	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
36.	Jan Nieróbca		12 XII 1941 NS, MLF	13 XII 1941 NS, MLF	14 XII 1941 NS, MLF
37.	Paweł Nieużyła				1 lutego 1942 NS, MLF
38.	Jerzy Ochalski		27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
39.	Stanisław Piekare- wicz		wiosna 1941 WN, RJ	wiosna 1941 WN, RJ	
40.	Jan Rolla			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
41.	Stefan Roszkowski			IV 1940 LA, KN	21 IX 1940 NS, MLF
42.	Tomasz Rusek			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
43.	Piotr Sadowski	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF

44.	Stefan Sawecki	10 II 1941 OŁ, KN	27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
45.	Wojciech Sikora			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
46.	Jan Skowronek	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
47.	Zbigniew Starnawski	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
48.	Franciszek Surtel		12 IX 1941 NS, MLF	13 IX 1941 NS, MLF	14 IX 1941 NS, MLF
49.	Franciszek Sysa		27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
50.	Bolesław Szklarczyk	10 VII 1942 NS, MLF	27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
51.	Stanisław Szubartowski	7 V 1943 NS, MLF	28 I 1944 NS, MLF	29 I 1944 NS, MLF	30 I 1944 NS, MLF
52.	Hieronim Świć			IV 1940 LA, KN	15 VI 1941 NS, MLF
53.	Bolesław Świś			24 IX 1939 LP, WG	20 III 1940 LJ, KN
54.	Józef Tatarczak		10 VII 1942 NS, MLF	11 VII 1942 NS, MLF	12 VII 1942 NS, MLF
55.	Kazimierz Truchel		12 XII 1941 NS, MLF	13 XII 1941 NS, MLF	14 XII 1941 NS, MLF
56.	Józef Walczak		12 XII 1941 NS, MLF	13 XII 1941 NS, MLF	14 XII 1941 NS, MLF
57.	Czesław Wiśliński			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN
58.	Stanisław Witkowski		27 VI 1943 NS, MLF	28 VI 1943 NS, MLF	29 VI 1943 NS, MLF
59.	Longin Ziarek			20 III 1940 LJ, KN	14 IV 1940 LJ, KN

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie

Dz IV 10, Korespondencja dotycząca seminarium duchownego i KUL.

Dz IV 3670, Kronika lubelskiego seminarium duchownego z siedzibą w Krężnicy Jarej 23 I 1942-21 XII 1943.

Dz IV 3671, Opinie o alumnach i korespondencja dotycząca seminarium duchownego w Krężnicy Jarej.

Dz IV 3771, Świecenia kapłańskie alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie.

Dz IV 3772, Świecenia kapłańskie alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie. Rep 60 IIb B127, Akta osobowe ks. Jana Błaszczaka.

- Rep 60 IIb B129, Akta osobowe ks. Józefa Bieńkowskiego.
Rep 60 IIb C51, Akta osobowe ks. Wacława Chromiaka.
Rep 60 IIb D60, Akta osobowe ks. Michała Dudkowskiego.
Rep 60 IIb F21, Akta osobowe ks. Bronisława Falenty.
Rep 60 IIb F24, Akta osobowe ks. Czesława Furtaka.
Rep 60 IIb F27, Akta osobowe ks. Józefa Frankowskiego.
Rep 60 IIb F28, Akta osobowe ks. Aleksandra Furmanika.
Rep 60 IIb G63, Akta osobowe ks. Franciszka Gzika.
Rep 60 IIb G73, Akta osobowe ks. Feliksa Gąski.
Rep 60 IIb G78, Akta osobowe ks. Włodzimierza Gońkiewicza.
Rep 60 IIb I9, Akta osobowe ks. Edmunda Idziakowskiego.
Rep 60 IIb K129, Akta osobowe ks. Władysława Krzeźniaka.
Rep 60 IIb K133, Akta osobowe ks. Tadeusza Kłoczewskiego.
Rep 60 IIb K135, Akta osobowe ks. Wacława Kosmali.
Rep 60 IIb K138, Akta osobowe ks. Władysława Kłosa.
Rep 60 IIb K142, Akta osobowe ks. Edwarda Kiełba.
Rep 60 IIb K149, Akta osobowe ks. Stefana Kędzierskiego.
Rep 60 IIb K159, Akta osobowe ks. Józefa Kuńca.
Rep 60 IIb K173, Akta osobowe ks. Michała Kota.
Rep 60 IIb K174, Akta osobowe ks. Feliksa Kępskiego.
Rep 60 IIb K179, Akta osobowe ks. Henryka Kurzępy.
Rep 60 IIb K190, Akta osobowe ks. Edwarda Kowalskiego.
Rep 60 IIb S192, Akta osobowe ks. Jana Skowronka.
Rep 60 IIb K195, Akta osobowe ks. Bolesława Kołtysia.
Rep 60 IIb L28, Akta osobowe ks. Jana Lewczyńskiego.
Rep 60 IIb M87, Akta osobowe ks. Stefana Młynarczyka.
Rep 60 IIb M94, Akta osobowe ks. Tadeusza Malca.
Rep 60 IIb M98, Akta osobowe ks. Bolesława Mazurka.
Rep 60 IIb M106, Akta osobowe ks. Piotra Mazurka.
Rep 60 IIb M114, Akta osobowe ks. Mariana Mrocza.
Rep 60 IIb M116, Akta osobowe ks. Stanisława Malikowskiego.
Rep 60 IIb N19, Akta osobowe ks. Pawła Nieużyty.
Rep 60 IIb N20, Akta osobowe ks. Mariana Nabelca.
Rep 60 IIb N27, Akta osobowe ks. Mariana Niedziółki.
Rep 60 IIb N31, Akta osobowe ks. Jana Nieróbcy.
Rep 60 IIb O36, Akta osobowe ks. Jerzego Ochalskiego.
Rep 60 IIb P72, Akta osobowe ks. Romana Puzynowskiego.
Rep 60 IIb R30, Akta osobowe ks. Jana Rolli.
Rep 60 IIb R31, Akta osobowe ks. Stanisława Rysza.
Rep 60 IIb R33, Akta osobowe ks. Tomasza Ruska.
Rep 60 IIb R36, Akta osobowe ks. Stefana Roszkowskiego.
Rep 60 IIb S153, Akta osobowe ks. Wojciecha Sikory.
Rep 60 IIb S179, Akta osobowe ks. Stanisława Szubartowskiego.
Rep 60 IIb S184, Akta osobowe ks. Bolesława Świsia.
Rep 60 IIb S185, Akta osobowe ks. Franciszka Sisy.
Rep 60 IIb S188, Akta osobowe ks. Piotra Sadowskiego.
Rep 60 IIb S189, Akta osobowe ks. Franciszka Surtela.
Rep 60 IIb S191, Akta osobowe ks. Zbigniewa Starnawskiego.
Rep 60 IIb S193, Akta osobowe ks. Bolesława Szklarczyka.
Rep 60 IIb S194, Akta osobowe ks. Hieronima Świcia.
Rep 60 IIb T37, Akta osobowe ks. Józefa Tatarczaka.
Rep 60 IIb W63, Akta osobowe ks. Stanisława Witkowskiego.
Rep 60 IIb W66, Akta osobowe ks. Józefa Walczaka.
Rep 60 IIb W78, Akta osobowe ks. Czesława Wiślińskiego.

Rep 60 Iib W83, Akta osobowe ks. Zdzisława Witkiewicza.
Rep 60 Iib Z66, Akta osobowe ks. Longina Ziarka.

Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu

Akta osobowe ks. Stefana Brewińskiego.
Akta osobowe ks. Piotra Gądera.

Archiwum Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej

Akta osobowe ks. Jana Dudka.
Akta osobowe ks. Stefana Saweckiego.
Akta osobowe ks. Kazimierza Truchela.

Archiwum Kurii Biskupiej Diecezji Koszalińsko-Kołobrzesckiej

Akta osobowe ks. Jana Megera.

Archiwum Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie

XIII-B-1, Kronika Lubelskiego Seminarium Duchownego od 10 I 1944.
XIII-H-1, Korespondencja seminarium duchownego 1871-1944.

OPRACOWANIA

- BIEŃKOWSKI J., Wspomnienie kapłana wyświęconego przez biskupa Fulmana w czasie wojny w Nowym Sączu, w: Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat, red. E. Walewander, Lublin: TN KUL 2010, s. 233-235.
- Diecezja lubelska. Informator historyczny i administracyjny, oprac. M.T. Zahajkiewicz, Lublin: Wydawnictwo Kurii Biskupiej w Lublinie 1985.
- GOLIŃSKI Z., Diecezja w l. 1939-1944. Lublin – Oranienburg – Nowy Sącz – Lublin. Lata 1939-1945 w życiu J.E. Ks. Bpa Fulmana, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1945, nr 4, s. 102-109.
- GOLIŃSKI Z., Diecezja w latach 1939-1945. Prześladowania niemieckie duchowieństwa w diecezji lubelskiej, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1946, nr 9, s. 328-340.
- GOLIŃSKI Z., Wojenne losy naszych gmachów kościelnych, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1946, nr 5, s. 185-187.
- Kalendarz liturgiczny i skrócony informator Archidiecezji Lubelskiej na rok 2011, oprac. Cz. Krakowiak, H. Czarnecki, Lublin: Kuria Metropolitalna w Lublinie 2010.
- MARCZEWSKI J.R., Powojenne losy biskupa Mariana Leona Fulmana, w: Pater Ecclesiae Lublensis. Studia w 65. rocznicę śmierci biskupa Mariana Leona Fulmana (1866-1945), red. J.R. Marczewski, Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium 2010, s. 293-314.
- MŁYNARCZYK S., Jubileusz 25-lecia święceń kapłańskich (1940-1965), „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1965, nr 1-7, s. 162-163; 1965, nr 8-12, s. 259-260.
- MŁYNARCZYK S., Seminarium Diecezjalne Lubelskie, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1964, nr 8-12, s. 121-137.
- Schematyzm diecezji zamojsko-lubaczowskiej. Rocznik I po erygowaniu diecezji w 1992 r., stan z dnia 1 grudnia 1994 r., oprac. F. Greniuk, L. Cybruch, Zamość: Kuria Diecezjalna Zamość 1995.
- Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1939, Lublin: Kuria Biskupia w Lublinie 1939.
- Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej 1948, Lublin: Kuria Biskupia w Lublinie 1948.
- STARNAWSKI Z., Martyrologium duchowieństwa diecezji lubelskiej w latach 1939-1945. Słownik biograficzny [mps w AAL].

- STOPNIAK P., Diecezja w latach 1939-1945. Sprawozdanie z losów i prac seminarium duchownego za lata 1939-1945, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1946, nr 7, s. 259-264.
- TARNOWSKI P., Śp. Ks. Piotr Gąder (1914-1993), „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 1994, nr 3-4, s. 189-192.
- WIELICZKO M., Kontekst historyczny losów biskupa Mariana Leona Fulmana w czasie drugiej wojny światowej, w: Biskup lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat, red. E. Walewander, Lublin: TN KUL 2010, s. 89-122.

IN DIE TRIBULATIONIS.
ŚWIĘCENIA KAPŁANÓW DLA DIECEZJI LUBELSKIEJ
W OKRESIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

S t r e s z c z e n i e

Poważnym problemem, przed jakim stanęła diecezja lubelska w okresie II wojny światowej, było uzupełnianie kadry duchowieństwa. W początkowym okresie wojny lubelskie seminarium pozostawało zamknięte. Biskupi zostali aresztowani i wywiezieni z Lublina. W tych okolicznościach trzeba było nadzwyczajnych starań, aby kontynuować formację seminarzystów i doprowadzić ich do święceń. Już po wkroczeniu Niemców do Lublina we wrześniu 1939 r. udało się lubelskiemu biskupowi pomocniczemu Władysławowi Goralowi wyświęcić kilku alumnów w kościele seminaryjnym. Następnie w 1940 r. przybył do Lublina biskup pomocniczy diecezji pińskiej Karol Niemira, który wyświęcił dużą grupę alumnów. W 1941 r. jeden alumn został wyświęcony w Wilnie. Pewna regularność zapanowała dopiero w latach 1941-1944. Wtedy to seminarzyści jeździli małymi zespołami do Nowego Sącza, gdzie przebywał internowany biskup diecezji lubelskiej Marian Leon Fulman, i w sekrecie otrzymywali od niego święcenia w prywatnej kaplicy na plebanii. Ten sam biskup, już po zakończeniu okupacji niemieckiej, ale jeszcze przed zakończeniem wojny w 1945 r., wkrótce po powrocie do Lublina wyświęcił jeszcze jednego alumna w swojej kaplicy biskupiej. Łącznie w czasie trwania II wojny światowej wyświęconych zostało dla diecezji lubelskiej 58 kapłanów.

Słowa kluczowe: II wojna światowa; diecezja lubelska; duchowieństwo; święcenia kapłańskie.